

4814 SAYILI KANUN İLE DEĞİŞİK 3167 SAYILI ÇEK HAMİLLERİNİN KORUNMASI VE ÇEKLE ÖDEMELERİN DÜZENLENMESİ HAKKINDA KANUN AÇISINDAN KARŞILIKSIZ ÇEK*

Dağlar EKŞİ

(Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, İşletme Bölümü, 06532, ANKARA)
daglareksi@yahoo.com

Özet:

1985 yılında yürürlüğe giren 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da 26.2.2003 tarih ve 4814 sayılı Kanun'la köklü değişiklikler yapılmıştır. 3167 sayılı Kanun'da yapılan en önemli değişiklik, Kanun'un 16. maddesinde söz konusu olmuş ve bu madde ile, karşılıksız çek keşide edenlere değişiklikten önceki metinde hapis cezası öngörülmekteyken bu defa çek bedeli kadar ağır para cezasına hükmedilmesi uygun görülmüştür. Kuralın istisnası olarak, bu suçtan mükerrirlere hapis cezasının uygulanacağı hükme bağlanmıştır. 4814 sayılı Kanun'la sadece suça verilen ceza değiştirilmemiş; fail, şikayet hakkı, gecikme faizi gibi konularda da düzenleme yapılmıştır. Bu çalışmada, öncelikle, 4814 sayılı Kanun'la yapılan değişikliğin gerekçesi üzerinde durulacak ve gerekçenin kısa bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Daha sonra, 4814 sayılı Kanun'la değişik 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'da düzenlenen karşılıksız çek keşide etme suçu incelenecektir. Bu inceleme yapılırken, değişiklikten önceki durum ile 2001 yılında hazırlanan taslak da karşılaştırılacaktır.

* Bu çalışma, 01.08.2003 tarihi itibarıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Karşılıksız çek, çek hamili, 3167 sayılı Kanun, 4814 sayılı Kanun.

Keywords: Dud cheque, cheque holder, Law No. 3167, Law No. 4814.

Abstract:**Matter Of Dud Cheque in Terms of “Law on Protection of Cheque Holders and Regulation of Payments by Cheques” No. 3167 Amended with Law No. 4814**

“Law On Protection Of Cheque Holders and Regulation Of Payments By Cheques” No. 3167 that was enacted in 1985 has been remarkably amended with the Law No. 4814 dated 26.2.2003. The most remarkable amendment in Law No. 3167 was on Article 16 of the respective Law and while before the amendment, the ones who issued dud cheques were sentenced to imprisonment; it was proposed that those who issued dud cheques were to be fined in total amount dud cheque. As an exception the rule, it was proposed that those who committed the same crime for several times would be sentenced to imprisonment. Law No. 4814 not only changed the punishment of the crime but also regulated the issue in regard to doer, right to complain and delaying interest. In this study, the rationale of amendment with Law No. 4814 shall be specified and a brief evaluation shall be made. Afterwards, the crime of issuing dud cheques shall be examined within the framework of “Law On Protection Of Cheque Holders and Regulation Of Payments By Cheques” No. 3167 amended with the Law No. 4814. During the analysis, there shall be comparisons between the situation before the amendment and draft prepared in 2001.

GİRİŞ

Türk Ticaret Kanunu'nda¹ bir ödeme aracı olarak düzenlenen çeke olan güveni sağlamak, çek kullanımını teşvik etmek ve çek hamillerinin korunmasını sağlamak amacıyla 19.3.1985 tarih² ve 3167 sayılı “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun”³ çıkarılmıştır. Bu Kanun'la karşılıksız çek keşide etme suçu bağımsız bir suç olarak düzenlenmiş⁴ ve bunun da etkisiyle çek kullanımı artmıştır. Kanun koyucunun Çek Kanunu ile öngördüğü düzenlemede karşılıksız çek suçunun yaptırımını hapis cezası olarak belirlemiş olması çeke duyulan güveni ve çek kullanımını yaygınlaştırmıştır. Buna karşılık böyle bir yaptırımın söz konusu olmadığı bono ve poliçenin kullanımını azalmıştır.

“Ekonomik suçlara ekonomik ceza” ilkesinden hareketle, sözleşmelerden doğan bir mükellefiyetin yerine getirilememesi nedeniyle hürriyeti bağlayıcı ceza verilemeyeceğine dair son Anayasa değişikliği⁵ sonucunda, karşılıksız çek keşide etme suçuna hürriyeti bağlayıcı ceza verilemeyeceği fikri gündeme gelmiş, toplumda ve yargı organlarında karşılıksız çek için verilen hapis cezasının kalkacağı beklentisi doğmuştur. Bunun sonucu olarak, 2001 yılının

sonunda bir taslak hazırlanmış, ancak kanunlaşmadan kadük olmuştur. Yeni yasama döneminde de değişiklik için çalışmalar yapılmış ve bunun sonucunda 3167 sayılı Kanun, 26.2.2003 tarih ve 4814 sayılı Kanun'la⁶ değişikliğe uğramıştır.

3167 sayılı Kanun'da yapılan en önemli değişiklik, Kanun'un karşılıksız çek keşidesi suçunu düzenleyen 16. maddesinde söz konusu olmuş ve karşılıksız çek keşide edenler için değişiklikten önceki metinde hapis cezası öngörülmekteyken, bu defa çek bedeli kadar ağır para cezasına hükmedilmesi uygun görülmüştür. Bu hükmün istisnası olarak, söz konusu suçun mükerrirleri hakkında hapis cezasının uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

4814 sayılı Kanun ile değişik Çek Kanunu'nda; karşılıksız çek keşidesi suçu dışında, bankaların araştırma yükümlülükleri, mali sorumlulukları, çek karnelerinin ve çek yapraklarının yeniden düzenlenmesi gibi konularda da değişikliklerin söz konusu olmasına rağmen, Kanun bir bütün olarak ele alındığında en önemli değişikliklerin karşılıksız çek keşidesine ilişkin olarak yapıldığı görülecektir. İşte bu çalışmada, 4814 sayılı Kanun'la gerçekleştirilen değişikliğin gerekçesi ele alınarak, karşılıksız çek keşide etme suçuna ilişkin olarak yapılan değişiklikler açıklanmaya çalışılacaktır.

1. 3167 SAYILI KANUN'DA YAPILAN DEĞİŞİKLİĞİN GEREKÇESİ VE GEREKÇENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4814 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önce, karşılıksız çek keşide etme suçu için, bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasına hükmedilmekteydi. Değişiklikle birlikte, çek bedeli kadar ağır para cezasının verileceği hükme bağlanmış ve fakat suçtan mükerrirler için bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası öngörülmüştür. Çek Kanunu'nun 16. maddesinde yapılan bu değişikliğin ilk sebebi, karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı artan ceza davalarıdır. 4814 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde de belirtildiği gibi, Çek Kanunu ile ilgili olarak açılan ceza davası sayısı ve bu ceza davalarının toplam davalar içindeki oranı önemli ölçüde artmıştır.⁷ Söz konusu istatistikler ışığında, Çek Kanunu'nun ihtiyacı karşılamadığı, caydırıcı olmadığı ve açılan ceza davalarının istenilen sonucu vermediği görüşü ağırlık kazanmıştır (Dönmezer, 2001: 65). Fakat, değişiklikten önce uygulanmakta olan hapis cezasının çek bedellerinin ödenmesi bakımından caydırıcı bir etkiye sahip olduğu açıktır (Dirikkan, 2002: 21; Feyzioğlu, 2001: 21; Sancar, 2002: 22-23). Bizim de katıldığımız görüşe göre, çek bedelini ödemeyen keşideci açısından hapis cezası caydırıcı bir unsur olmakta ve keşideci, ceza davasının açılması üzerine çek bedelini ödeyerek mahkum olmaktan kurtulmakta ve hamil de alacağına

kavuşmaktadır. Dolayısıyla, hapis cezasının kaldırılması Çek Kanunu'nun amacına ters düşmektedir (Dirikkan, 2002: 21; Feyzioğlu, 2001: 21).

Değişikliğin bir diğer amacının da mahkemelerin iş yükünü azaltmak olduğu gerekçesine de katılmamız mümkün değildir. Çünkü para cezasının verilebilmesi için de yargılama yapılacağı mutlaktır ve dolayısıyla mahkemelerin iş yükünde de herhangi bir azalma olmayacaktır (Çeker, 2002; Dirikkan, 2002: 21; Eriş, 2003: 705; Ersoy, 2002: 74-75; Özen, 2002: 78). Bu suçun mağdurlarının, alacaklarına bir an önce kavuşabilmek ve devreye bir de para cezasını sokmamak için şikayet haklarını kullanmayacakları düşünülse de; kanaatimizce bu durum bile ceza davası sayısının azalması yönünde etki yaratmayacaktır. Çünkü, alacaklılar, alacaklarına kavuşabilmek amacıyla cezai hükümleri de kullanarak fail üzerinde baskı oluşturmak isteyeceklerdir.

Çek Kanunu'nun 16. maddesinde yapılan değişikliğin bir diğer gerekçesi de, 4709 sayılı Kanun'la Anayasa'nın 38. maddesine eklenen 8. fıkraya hükümdür. Söz konusu hükümle, "Hiç kimse yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonamaz" esası benimsenmiştir⁸. 4814 sayılı Kanun'un Hükümet Gerekçesi'nde, "çağdaş ceza hukukunda, ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve çeşitlenmesi sonucu bu ilişkilerden doğan ve netice itibarıyla cezai müeyyideyi gerektiren eylemlere hürriyeti bağlayıcı cezanın başvurulacak en son çare olarak öngörülmesi, 'ekonomik suça ekonomik ceza'⁹ ilkesinin doğmasına yol açmıştır. Bu nedenle, maddede yeniden yapılan düzenlemeyle, keşide edilen çek karşılığının bulunmaması halinde, bu suçu ilk defa işleyenler için çek bedeli tutarı kadar olmak üzere nispi para cezası verilmesinin kabul edildiği açıklaması yapılmıştır. Gerekçede vurgulanmış olan "ekonomik suça ekonomik ceza" ilkesinin çekler açısından uygulanıp uygulanamayacağı hususu doktrinde tartışmalara neden olmuştur. Bu tartışmalar ticari hayatta ve özellikle yargı çevrelerinde önemli tereddütlerin doğmasına neden olmuştur.

Bu konuda savunulan ilk görüş, değişiklikten önce Çek Kanunu'nda karşılıksız çek keşidesi için öngörülen hapis cezasının, Anayasa'da yapılmış olan değişikliğe aykırı olduğu yönündedir (Bozer, 2001: 63; Çeker, 2002; Domaniç, 2002: 157; Dönmezer, 2001: 157; Tekinalp, 2001: 58-59; Türk, 2002: 27-32). Yargıtay da bir kararında, Anayasa uyum kanununun beklenilmesi gerekçesiyle bozma kararı vermiştir¹⁰. Bu karara karşı Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, kararın kaldırılması isteminde bulunmuştur. Bu istem üzerine toplanan Yargıtay Ceza Genel Kurulu, "Karşılıksız çek keşide etme suçunda mevcut düzenleme, yaptırımı özgürlüğü bağlayıcı ceza olması nedeniyle Anayasa'nın 38. maddesinin 8. fıkrasındaki kuralla çelişmektedir. Üst norm olan ve lehe bulunan Anayasa hükmü ile çelişen bir kuralın uygulanabilirliğinden söz edilmesine olanak bulunmadığından çelişkiyi gideren

bir yasal düzenleme yapılmasının beklenmesinde ve buna göre sanıkların hukuki durumlarının değerlendirilmesinde zorunluluk mevcuttur. Bu itibarla Özel Daire bozma kararı yerinde olup, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı itirazının reddine...” şeklinde karar vermiştir¹¹. Kanaatimizce, Yargıtay her iki kararda da yetkisini aşmıştır. Çünkü Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun 307. maddesine göre, bozma kararı için, hükmün kanuna aykırı olması gerekir. Uyum kanununun beklenmesi ya da kanunun Anayasa’ya aykırı olması gibi bir sebep, bozma kararına gerekçe teşkil edemez (Feyzioğlu, 2001: 27; Bozer, 2001: 79; karşı görüş için bkz. Dönmezer, 2001: 68). Anayasa’nın 148. ve 152. maddelerine göre, bir kanun hükmünün Anayasa’ya aykırı olup olmadığına Anayasa Mahkemesi karar verir ve kanunun ilgili hükmünün Anayasa’ya aykırı olduğunu düşünen yerel mahkeme, konuyu bekletici sorun yaparak Anayasa Mahkemesi’nin vereceği kararı beklemelidir. Bu hükümlerin ışığında, Yargıtay veya ilk derece mahkemelerinin Anayasa’ya uygunluk denetimi yapamayacakları açıktır ve yine, mahkemelerin, ne zaman yürürlüğe gireceği meçhul olan bir kanunu bekleme hakları da bulunmamaktadır.

Bizim de katıldığımız görüşe göre ise, karşılıksız çek keşide etme suçu için öngörülen hapis cezası Anayasa’nın 38. maddesinin 8. fıkrasına aykırı değildir (Arkan, 2003: 21; Dirikkan, 2002: 2-4; Feyzioğlu, 2001: 26; Kalpsüz, 2002: 87; Reisoğlu, 2002: 134; Eriş, 2003: 7). Anayasa’da söz konusu olan hükmün uygulanabilmesi için, yükümlülüğün sadece sözleşmeden doğması ve bu yükümlülüğün yerine getirilememesi gerekir. Çek, Türk Ticaret Kanunu’nda düzenlenen bir kambiyo senedi olup çifte yetki sağlayan özel bir havaledir (Can ve Güner,1999: 216) . Bu sebeple çek, bir sözleşme olarak kabul edilemez (Eriş, 2003: 7; Dirikkan, 2002: 4-5; Göle, 2001: 69; Reisoğlu, 2002: 133). Çek bir sözleşme sebebiyle keşide edilse bile ondan bağımsızdır¹². Her ne kadar, keşideci ile muhatap banka arasında bir çek sözleşmesi olsa da, bu sözleşme keşideci ile lehdar arasındaki ilişkiden bağımsızdır (Göle, 2001: 69). Son olarak da, Anayasa’nın anılan maddesi bir yükümlülüğün yerine “getirilememesinden” bahseder ki, ödeyebilecek durumdaki bir kimsenin borcunu ödememesi, bu madde kapsamına girmemektedir. Değişiklik yapılırken bu hususun gözden kaçırılmış olması da, kanun koyucunun gerekçesinin doğru olmadığına delil teşkil etmektedir. Tüm bu nedenlerle, karşılıksız çek keşide eden kimseye verilen hapis cezası Anayasa’ya aykırı değildir (Eriş, 2003: 7; Dirikkan, 2002: 5). Nitekim, Anayasa Mahkemesi de 11.12.2002 tarih ve E.165, K.195 sayılı kararında, karşılıksız çek suçu için hapis cezası verilmesini öngören eski düzenlemeyi, hiç kimsenin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağını öngören Anayasa hükmüne aykırı bulmamıştır¹³.

4814 sayılı Kanun ile, karşılıksız çek keşide etme suçu için öngörülen hapis cezası yerine para cezasının getirilmiş olmasının, serbest piyasada garanti

olarak da kabul edilen çeklere olan güveni sarsıcı etkiye neden olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca, söz konusu düzenlemeyle birlikte, karşılıksız çek keşide etme suçunun artacağı görüşüne (Karayalçın, 2001: 48) de katılıyoruz.

2. KARŞILIKSIZ ÇEK KEŞİDE ETME SUÇU

Karşılıksız çek keşide etme suçunun hukuki konusu, çek hamillerini korumak ve çekte olan güvenilirliği, yani kamusal güveni korumaktır (Güngör ve Kaya, 2003: 43; Donay, 1986: 99; Sancar, 2002: 22; Malkoç ve Güler, 1990: 128). Çek Kanunu ile amaçlanan, çek hamillerinin korunması ile birlikte çekle ödemelerin de düzenlenmesidir. Fakat, karşılıksız çek keşide etme suçunun tesis edilmesi ile, alacaklılara ceza tehdidi sayesinde alacaklarına kavuşabilmeleri olanağı sağlanmıştır. Bu durum da, alacaklıların korunmasına özel bir önem verildiğini göstermektedir. Kanaatimizce, karşılıksız çek keşidesi suçunun ihdas edilmesindeki asıl amaç, hamillerin korunması ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

2.1. Suçun Unsurları

2.1.1. Suçun Maddi Unsuru

Çek Kanunu'nun 16. maddesinin 1. fıkrası incelendiğinde, karşılıksız çek keşide etme suçunun neticesi olmayan, yani sırf hareketten oluşan bir suç olduğu görülür (Feyzioğlu, 2001: 22).

Söz konusu suçun gerçekleşmesi için, öncelikli olarak, kanundaki zorunlu şekil şartlarına sahip bir çekin keşide edilmiş olması gerekmektedir (Öztaş, 2000: 286). Bir senedin çek sayılabilmesi için, öncelikle Türk Ticaret Kanunu'nun 692. maddesinde gösterilen unsurları taşıması gerekmektedir. Ayrıca, 4814 sayılı Kanun'la yapılan değişikliğin sonucunda, hesap sahibinin vergi kimlik numarasının da çek üzerinde yer alması zorunluluğu getirilmiştir. Çek Kanunu'nun 4814 sayılı Kanun'la değişik 3. maddesi uyarınca, çek üzerinde, çek hesabının bulunduğu şubenin adı ve hesap numarasının bulunmaması çekin geçerliliğini etkilemeyecek ve fakat vergi kimlik numarası bulunmayan çekler geçersiz sayılacaktır. Söz konusu bu düzenleme beraberinde bir soruyu da getirmektedir. Çeklerin bir ödeme aracından ziyade kredi aracı olarak kullanıldığı ülkemizde vadeli çek uygulaması çok yaygındır. 4814 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce vadeli olarak keşide edilen ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklerin karşılıksız çıkması durumunda ne olacaktır? 4814 sayılı Kanun'un geçici 5. maddesinin 3. fıkrası uyarınca, eski çek defterlerinden¹⁴ dolayı bankanın kanuni sorumluluğu her çek yaprağı için altmış milyon liradır. Kanun, bankanın belirli bir miktara kadar sorumlu olacağını düzenleyerek söz konusu çeklerin de geçerli olacağını hükme

bağlamıştır. Dolayısıyla, bu çeklere ilişkin olarak da karşılıksız çek keşide etme suçu söz konusu olabilecektir.

Karşılıksız çek keşide etme suçunun meydana gelebilmesinin ikinci şartı ise, keşide tarihinden itibaren ibraz süresi içinde çek ibraz edilinceye kadar, çekin karşılığının muhatap banka nezdindeki hesapta bulundurulmamasıdır (Feyzioğlu, 2001: 22; Tekil, 1980: 172; Kınacıoğlu, 1993: 329). Çek Kanunu'nun 16. maddesinin ilk fıkrası uyarınca, çekin vadeli olarak kesilmesi nedeniyle hesapta karşılığının bulunmaması da söz konusu suçun oluşmasına engel teşkil etmeyecektir¹⁵. Kanun'da, suçun oluşabilmesi için "yeterli karşılığın bulunmaması" şartı (Pulaşlı, 1997: 168) arandığı için; yeterli karşılığı bulunmasına rağmen bir başka sebeple ödenmeyen çeklerde karşılıksız çek keşide etme suçu söz konusu olmayacaktır. Ancak, akdi veya kanuni teminat sebebiyle çekin ödenmesi durumunda, çek yine karşılıksız çek hükümlerine tabi olacaktır. Şöyle ki, Çek Kanunu'nun değişiklikten önceki halinde, garanti sebebiyle çeki ödeyen bankanın şikayet hakkı bulunmuyor ve bu çek karşılıksız olarak nitelendirilmiyordu. Fakat, 4814 sayılı Kanun'la değişik Çek Kanunu'nun 16b maddesinde, akdi veya kanuni teminatı nedeniyle ödemedede bulunan bankanın şikayet hakkı düzenlenmiş olduğu için, teminat sebebiyle çekin ödenmesi halinde de karşılıksız çek keşide etme suçu söz konusu olacaktır. Ayrıca, hamilin bir başka hesabında para bulunması da (bankaya virman yetkisi verilmediği sürece) karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşmasını engellemeyecektir (Öztan, 2000: 288; Poroy ve Tekinalp, 1995: 284; Selçuk, 1993: 78).

Çekin bankaya ibrazının da suçun maddi unsurlarından biri olup olmadığı hususu doktrinde de tartışılmaktadır. Bir görüşe göre, çeki ibraz eden kişi hamil olduğu için, keşidecinin herhangi bir hareketi söz konusu değildir. Bu nedenle, ibraz, suçun maddi unsuru olmayıp, cezalandırılabilme koşuludur (Feyzioğlu, 2001: 22; Selçuk, 1993: 123). Bu konudaki bir diğer görüş, çekin ibrazını suçun maddi unsurlarından biri olarak kabul etmektedir (Donay, 1986: 101; Reisoğlu, 1985: 171). Yargıtay da ibrazın suçun maddi unsuru olduğu yönünde karar vermiştir¹⁶. Bu tartışmalar sonucu ortaya çıkan görüşlerden hangisi benimsenirse benimsensin, söz konusu suç sebebiyle kovuşturma yapılabilmesi ve keşidecinin cezalandırılabilmesi için, çekin mutlaka ibrazı gereklidir. Ayrıca, çekin karşılığının bulunup bulunmadığı da ibraz ile öğrenilebilecektir. Kanaatimizce, ibraz bu suçun hem maddi unsuru hem de cezalandırılabilme koşulu olarak ele alınmalıdır.

Bu konuda belirtilmesi gereken bir diğer husus ise, ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çekin karşılıksız çek olarak nitelendirilemeyeceğidir (Öztan, 2000: 287; Poroy ve Tekinalp, 1995: 284; Reisoğlu, 1985: 171). Bunun nedeni ise, Türk Ticaret Kanunu'nun 711. maddesi ile keşideciye tanınmış olan çekten

cayma hakkının varlığıdır. Yargıtay da, ibraz süresi geçtikten sonra ibraz edilen çekler hakkında, karşılıksız çeklere ilişkin hükümlerin uygulanamayacağı yönünde karara varmıştır¹⁷.

2.1.2. Suçun Manevi Unsuru

Karşılıksız çek keşide etme suçunun manevi unsuru konusunda da doktrinde tartışmalar mevcuttur. 4814 sayılı Kanun'la, bu suç için ağır hapis cezası yerine ağır para cezası öngörülmüştür. Türk Ceza Kanunu'nun 11. maddesinin 1. fıkrasına göre ise, ağır para cezası da ağır hapis cezası gibi, cürümler için öngörülen bir ceza olduğundan, suçun manevi unsuru hususunda, 4814 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önceki tartışmalar ışığında bir sonuca varmak uygun olacaktır.

Yargıtay'ın da benimsediği¹⁸ bir görüşe göre, bu suçta objektif sorumluluk esasının varlığı kabul edilmiştir (Donay, 1986: 110; Dönmezer, 2002: 127; Öztan, 2000: 290). Bu görüşü savunan yazarlar, eski Çek Kanunu'nun gerekçesini kendilerine temel almaktadırlar. Madde gerekçesinde "... muhatap bankaya süresi içinde ibraz edildiğinde ödenmeyen her türlü çek keşidecisinin cezalandırılması öngörülmüştür" denilmektedir¹⁹. Kanaatimizce, gerekçedeki "her türlü çek" ibaresi, keşide tarihinden önce ibraz edilen çekleri de belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Kaldı ki, gerekçede objektif sorumluluk esasının benimsendiği kabul edilse bile, gerekçeler kanun hükmünde değildir (Feyzioğlu, 2001: 24; Selçuk, 1993: 117).

Bizim de katıldığımız görüşe göre ise, bu suçun manevi unsuru kasıttır (Göle, 1989: 213; Özgen, 1989: 67; Selçuk, 1993: 116; Feyzioğlu, 2001: 24). Türk Ceza Kanunu'nun 11. maddesinin 1. fıkrasının (5). bendine göre, ağır para cezası, cürümlere uygulanan bir cezadır. Yani, ağır para cezası ile cezalandırılan suç cürümdür. Türk Ceza Kanunu'nun 45. maddesinin 1. fıkrasına göre ise, cürümde kastın bulunmaması cezayı kaldırır. Dolayısıyla, bir cürüm olan karşılıksız çek keşide etme suçunun manevi unsuru kasıttır. Objektif sorumluluktan bahsedilebilmesi için, açık bir düzenlemenin varlığı gerekmektedir (Feyzioğlu, 2001: 24). Fakat, ne değişiklikten önce ne de değişiklikten sonra, Çek Kanunu'nda bu yönde bir düzenleme yapılmamıştır.

Karşılıksız çek keşide etme suçunun manevi unsuru, failin çeki keşide ettiği anda, çekin karşılığının bu andan itibaren ibraz süresi sona erinceye kadar bulunmayacağını bilmesi ve istemesidir. Failin vadeli bir çek keşide etmiş olması da sonucu değiştirmeyecektir. Çünkü, Çek Kanunu'nun hem değişiklikten önceki ve hem de sonraki halinde, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ibraz edilen çeklerde de bu suçun oluşabileceği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, Türk Ceza Kanunu'nun 44. maddesi uyarınca, kanunu

bilmemek mazeret sayılmamaktadır. Söz konusu madde hükmü ile tüm kanunlar kastedilmiş olduğundan, failin Çek Kanunu'ndaki bu hükmü bilmediğini ve bu nedenle vadeli çekin karşılığını ibraz tarihinden önce bulundurmadığını iddia etmesi suçun oluşumunu engellemeyecektir (Feyzioğlu, 2001: 26).

2.2. Suçun Faili

3167 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikten önce, sadece çeki keşide eden kişiler karşılıksız çek keşidesi suçunun faili olarak nitelendirilmekte; hesap sahibi, yetkili temsilci ya da özel hukuk tüzel kişilerinin bu suç neticesinde herhangi bir cezai sorumlulukları bulunmamaktaydı²⁰. 3167 sayılı Kanun'un değişik 16. maddesine göre ise, hesap sahipleri, yetkili temsilciler ve özel hukuk tüzel kişilerinin de cezai sorumlulukları gündeme gelebilecektir. Adı geçen kanun hükmü ele alındığında;

i) Çek hesabı sahibi veya sahipleri gerçek kişi olup da, bu gerçek kişi veya kişiler tarafından karşılıksız çek keşide edilmişse, bu çek hesabı sahibi veya sahipleri,

ii) Çek hesabı sahibi gerçek kişinin yetkili temsilcisi tarafından, bu hesap sahibi yararına çek keşide edilmiş ise, bu hesap sahibi,

iii) Gerçek kişiyi temsil eden temsilcinin düzenlediği çekler için, çeki imza eden temsilci,

iv) Tüzel kişilerde, yetkili organ veya temsilciler tarafından karşılıksız çek keşide edilmiş ise organ veya temsilciler,

v) Organ ve temsilciler tarafından, çek hesabı sahibi tüzel kişinin yararına çek düzenlenmiş ise, bu tüzel kişiler aleyhine karşılıksız çek suçu oluştuğu görülecektir.

4814 sayılı Kanun'la özel hukuk tüzel kişileri için de cezai sorumluluk öngörülmüştür. Organ ve temsilciler tarafından, çek hesabı sahibi tüzel kişinin yararına çek düzenlenmiş ise tüzel kişi hakkında da para cezasına hükmolunacaktır²¹. Bu para cezasının gerçek kişiler tarafından ödenmemesi durumunda ise hapis cezasına hükmedilebilecektir. Fakat, tüzel kişiler için hapis cezasına hükmedilemeyeceği açıktır. Kanun'da bir başka yaptırım öngörülmüş olmadığından, ödenmeyen para cezası da bir başka yaptırıma çevrilemeyecektir (Dönmezer, 2002: 125).

Hesap sahibi gerçek veya tüzel kişinin cezalandırılabilmesi için, yetkili temsilcinin onların yararına hareket etmesi gerekmektedir. Temsilcinin kendi menfaati için hareket ettiği durumlarda, hesap sahibi gerçek ya da tüzel kişinin cezalandırılabilmesi mümkün değildir (Yenidünya, 2003: 28).

3167 sayılı Kanun'un değişik 16. maddesinde, temsilcilerin, yetkili olmaları halinde cezalandırılacakları öngörülmüştür. Yetkisiz temsilcilerin söz konusu suçu işlemeleri ihtimaline binaen ise herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Kanaatimizce, yetkisiz temsilci, çek hesabı sahibi tüzel kişi veya çek hesabı sahibi gerçek kişi yararına çek keşide etmişse, çek hesap sahipleri ile yetkisiz temsilcinin de sorumlu olması gerekmektedir. Yetkisiz temsilcinin kendi yararı için çek keşide etmesi durumunda, Kanun'un lafzi yorumundan, bunların cezalandırılmayacağı sonucuna varılmaktadır. Fakat, kanaatimizce de, Kanun'da söz konusu bu ihtimale yönelik bir düzenleme eksikliği bulunmaktadır. Bu eylemin, ayrıca koşulları var ise, dolandırıcılık suçunu oluşturması mümkündür (Eriş, 2003: 787).

Çek Kanunu'nun 16. maddesinin gerekçesinde, "çift imza ile çek keşide etme yetkisinin verildiği hallerde, yetki verilenlerden sadece birisinin imzası ile çekin keşide edilmesi halinde bu kişinin de yetkili temsilci sayılacağı" belirtilmiştir. Bu ifadenin kabulü halinde, imzayı atan temsilci ve yararına hareket etmesi koşuluyla temsil olunanın cezai sorumluluğu gündeme gelecektir. Fakat, kanun gerekçesiyle kanunlar değişmeyeceği gibi, cezai yönden de herhangi bir uygulama yapılamaz. Yani, bu konudaki genel kural olan "anonim şirketlerde uygulanan çift imza" hükmünün terkedilmesi söz konusu olamaz. Sonuç olarak, imzayı atan temsilcinin yetkisiz temsilci olduğunun ve temsil olunanın da sorumluluğunun mevcut olmayacağı kabulü doğru olacaktır (Eriş, 2003: 787)

2.3. Suçun Cezası

Çek Kanunu'nun 16. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, karşılıksız çek keşidesi suçunu işleyen kimseler hakkında çek bedeli kadar ağır para cezasına hükmedilecek ve fakat verilecek para cezası 80 Milyar TL.'den fazla olamayacaktır²². 16. maddede öngörülen bu yaptırımın, uygulamada, aşağıda değineceğimiz sorunlara yol açabileceği kanaatindeyiz.

Yukarıda da değinilmiş olduğu gibi, karşılıksız çıkan çekte, çek keşidecisinin çek bedeli tutarı kadar ağır para cezasıyla cezalandırılacağı hükme bağlanmıştır. Söz konusu bu hükmün çok açık olduğu ve uygulamasında herhangi bir sorun çıkmayacağı görüşüne katılmıyoruz. Bu hüküm, her ne kadar hamilin zararını karşılamaya yönelik olmayıp, cezai nitelikte olsa da; kısmi ödeme veya yasal ödeme miktarı göz önünde bulundurulmaksızın, çek üzerinde yazılı miktar kadar ağır para cezasına hükmedilmesi, kanaatimizce, adil olmayan sonuçlar doğuracaktır. Biz de, çekin bir kısmının karşılığının var olması ve bu kısmın hamil tarafından tahsil edilmesi halinde; ödenen kısmın çek bedelinden düşülmesi ve geriye kalan çek bedeli üzerinden keşidecinin cezalandırılması gerektiği görüşüne (Eriş, 2003: 789) katılıyoruz. Çek hamilinin

kısmi ödemeyi kabul etmediği durumlarda doğabilecek sorunların ortadan kaldırılması amacıyla, hamilin kısmi karşılığı almayı reddedemeyeceği hususunun hükme bağlanmasının daha yerinde olacağı görüşüne (Arkan, 2003: 21) de katılmaktayız.

Çek Kanunu'nun 16. maddesinin 1. fıkrasında, yabancı para üzerinden düzenlenen çekler hakkında bir düzenleme yapılmamıştır. Bir görüşe göre, Kanun'da yabancı para üzerine düzenlenen çekler yönünden bir ceza öngörülmemiştir ve şartları varsa dolandırıcılık suçu söz konusu olacaktır (Eriş, 2003: 790). Bu görüşün yerinde olmadığı kanısındayız. İlk olarak, Türk Ticaret Kanunu'nun 714. maddesi uyarınca, çek bedeli yabancı bir para ile ifade edilmiş olabilir. Yine, aynı maddenin 1. fıkrasına göre, yabancı para ile ifade edilen tutarın, çekin ibraz günündeki değeri üzerinden memleket parası ile ödenmesi gerekir. Aynen ödeme kaydının bulunduğu durumlarda ise, bedel, çekte yazılı para birimi şeklinde ödenecektir. Sonuç olarak, Türk Ticaret Kanunu, yabancı para üzerine çek keşide edilmesine olanak tanımıştır. Ayrıca, Çek Kanunu'nun 16. maddesinde para birimi bakımından bir ayrıma gidilmemiş ve “çek bedeli tutarı kadar” para cezası verileceği belirtilmiştir. Söz konusu para cezasının üst sınırının Türk Lirası cinsinden gösterilmiş olması da, kanun koyucu tüm para birimlerini ayrı ayrı ele alamayacağından, yabancı para üzerinden düzenlenen çeklerde karşılıksız çek keşide etme suçunun oluşmayacağını göstermez. Bu maddedeki eksikliğin, yabancı para üzerinden düzenlenen çeklerde, cezanın nasıl hesaplanacağına düzenlenmemiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu durumda da, Türk Ticaret Kanunu'nun 714. maddesinin 1. fıkrası hükmü uyarınca, söz konusu yabancı paranın ibraz günündeki kurun esas alınması suretiyle bulunacak Türk Lirası tutarı karşılığında cezaya hükmedilebilecektir (Arkan, 2003: 22).

16. maddede öngörülmüş olan para cezası nispi niteliktedir. Karşılıksız çek keşidesine ilişkin ceza kararı kesinleştikten sonra, söz konusu bu para cezası Cumhuriyet Başsavcılığı'na tahsil edilecektir. Nispi nitelikteki ağır para cezasının ödenmeyen kısmı, hapis cezasına çevrilecektir. Bu hapis süresi sınırlı olup, üç yıldan fazla olması mümkün değildir. Buna rağmen ödenmemiş ağır para cezası mevcutsa, bu tutarın tahsili için, cezaya ilişkin mahkeme kararı mahallin en büyük mal müdürlüğüne gönderilecek ve bu müdürlüğün ilgili birimleri tarafından 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri çerçevesinde tahsilat yapılacaktır (Eriş, 2003: 792). Yani, para cezası bir kamu alacağı niteliğindedir. Kamu alacakları ise İcra ve İflas Kanunu'nun 206. maddesi uyarınca imtiyazlı alacak olarak nitelendirildiği için, fail hakkında bir icra takibi yapıldığında veya fail iflas ettiğinde öncelikle para cezası ödenecek, bu ödemenin ardından para kalması durumunda imtiyazsız alacaklılar alacaklarını elde edebileceklerdir. Bu durumda da para cezası

amacına ulaşmamış olacak ve çek bedeli tahsil edilemez duruma gelecektir (Dirikkan, 2002: 20; Eriş, 2003: 792).

4814 sayılı Kanun'la yapılan değişikliklerden bir diğeri de, karşılıksız çek keşidesi suçundan mükerrirlere bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası verileceği hükmüdür. Burada söz konusu olan hapis cezası, karşılıksız kalan çek bedeli ve failin durumu gibi kıstaslar göz önünde bulundurularak tayin edilecektir. Fakat, Çek Kanunu'nun 16. maddesinin 1.fikrasının son cümlesi ile getirilmiş olan bu hükmün uygulanabilmesi neredeyse imkansızdır. Öncelikle, karşılıksız çek keşidesi suçu, takibi şikayete bağlı olan suçlardan biri olduğu için, şikayetten vazgeçilmesi halinde hüküm bütün sonuçları ile ortadan kalkmış olacaktır. Bunun yanısıra, tekerrürün gerçekleşmiş sayılabilmesi için, karşılıksız çekerle ilişkin ağır para cezası hükmünün kesinleşmiş olması ve cezanın infazından sonra, ikinci kez karşılıksız çek keşidesi suçunun işlenmesi gerekmektedir. Son olarak da, 3167 sayılı Kanun'un 16c maddesinde sayılmış olan koşulları yerine getiren fail hakkındaki hüküm, tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalkacaktır ve bu durumdaki fail aynı suçu tekrar işlediğinde, söz konusu tekerrür hükmüne maruz kalmayacaktır. Sayılan tüm bu nedenlerle, mükerrirler için getirilmiş olan bu hükmün uygulanmasının ve de suçun mükerrirlerine hapis cezası verilebilmesinin sadece teoride kalacak bir düşünce olduğu görüşüne (Eriş, 2003: 791) katılmaktayız.

Çek Kanunu'nun 16. maddesinin 3. fıkrası uyarınca; karşılıksız çek keşide eden çek hesabı sahipleri ile yetkili temsilcilerinin, ağır para cezasının yanısıra, suçun niteliğine göre bir yıl ile beş yıl arasında belirlenecek bir süre için çek hesabı açtırmalarının yasaklanmasına karar verilecektir.

Karşılıksız çıkan her çek yaprağının ayrı suç mu sayılacağı, yoksa Türk Ceza Kanunu'nun 80. maddesi uyarınca müteselsil suç mu sayılacağı hususu da Çek Kanunu'nun 16. maddesinin 4. fıkrası ile açıklığa kavuşturulmuştur. Bu hüküm uyarınca, kısmen veya tamamen karşılıksız çıkan her çek yaprağı ayrı suç teşkil edecektir. Dolayısıyla, bir kişinin borcunu bölümlere ayırması ve bu çeklerin karşılıksız çıkması halinde, bu çeklerin her biri ayrı suç oluşturacak ve her biri için ayrı ayrı şikayette bulunulması gerekecektir²³. Fail, her çek bedeli için ayrı ayrı cezalandırılacaktır.

2.4. Soruşturma ve Kovuşturma Usulü

4814 sayılı Kanun ile, 3167 sayılı Çek Kanunu'na "soruşturma ve kovuşturma usulü, görevli ve yetkili mahkeme" kenar başlıklı 16b maddesi eklenmiştir. Değişiklikten önce karşılıksız çek keşidesi suçunun yer aldığı maddede belirtilmiş olan şikayet hakkı, bu maddeye taşınmıştır.

Karşılıksız çek keşide etme suçundan dolayı, fail veya failler hakkında kovuşturmaya başlanabilmesi için, Çek Kanunu'nda belirtilen kişilerden birinin şikayetine ihtiyaç vardır. Yani bu suç, takibi şikayete bağlı olan bir suçtur. Bu sebeple, böyle bir şikayetin bulunmadığı hallerde Cumhuriyet Savcısı'nın re'sen takibe geçebilmesi mümkün değildir.

Değişiklikten önce sadece hamile tanınmış olan şikayet hakkının kapsamı, 4814 sayılı Kanun'la genişletilmiştir. Karşılıksız çek keşide edilmesi suçundan dolayı soruşturma ve kovuşturma yapılması; hamilin, çeki elinde bulundurmaları koşuluyla²⁴ ödemede bulunan cirantanın ya da kanuni veya akdi teminatı nedeniyle ödemede bulunan bankanın şikayetine bağlıdır. Şikayet hakkının varlığından söz edilebilmesi için çekin hukuka uygun bir sebeple müştekinin elinde bulunması gereklidir. Çeki çalan ya da kaybedilmiş çeki bulan kimselerin şikayet hakları bulunmamaktadır. Çekin muhatap bankaya ibrazı ve karşılıksız olduğunun tespiti ile suç meydana gelmiş olacağından, bu andan sonra çeki devralanların suçtan zarar görmüş oldukları kabul edilemez. Bu nedenle alacağın temlik edildiği bu kişilerin de şikayet hakları yoktur (Güngör ve Kaya, 2003: 49).

Çek Kanunu'nun 16b maddesinin 1. fıkrasında şikayetçi olabilecek kişilerden ilki olarak gösterilmiş olan hamilin, gerçek veya tüzel kişi olması mümkündür. Gerçek kişi, şikayet hakkını, bizzat veya vekil aracılığı ile kullanabilecektir. Birden fazla hamilin bulunduğu durumlarda şikayet hakkının nasıl kullanılacağına ilişkin bir düzenleme yapılmamıştır. Karşılıksız çekin üzerinde; "A1 veya A2'ye ödeyiniz" ibaresi mevcutsa, hamillerden her biri, bu çekin bedelini tek başına isteyebilecektir. Söz konusu çekin karşılıksız çıkması durumunda ise, hamillerden birinin şikayetiyle, bu şikayetin işleme konması mümkün olacaktır. Çekin üzerinde; "A1 ve A2'ye ödeyiniz" ibaresinin yazılı olduğu hallerde ise, hamiller birlikte hareket edip, şikayet hakkını birlikte kullanmak zorundadırlar (Eriş, 2003: 837). Hamilin kısmi ödemeyi kabul ettiği durumlarda şikayet hakkı, Çek Kanunu'nun 4. maddesinin 2. fıkrası uyarınca, çekin onaylı fotokopisinin ibrazı ile kullanılabilir.

Bir ödeme aracı olan çekte, kural olarak, avale hemen hemen hiç rastlanılmamasına rağmen; Türk Ticaret Kanunu'nun 706. maddesi uyarınca, muhatap haricinde herhangi bir kişinin aval vermesi mümkündür. Bu düzenlemenin varlığına rağmen, bir müracaat borçlusunu olan cirantaya şikayet hakkı tanınmışken, bir başka müracaat borçlusunu olan avaliste bu hak tanınmamıştır. Şikayet, bir muhakeme şartı olduğundan, ceza normundan farklı olarak kıyas yapılabilmesi mümkündür (Toroslu, 2001: 13). Dolayısıyla, çeki veya onaylı fotokopisini elinde bulduran avaliste de şikayet hakkının tanınması gerektiği kanaatindeyiz.

Çek Kanunu'nun 16b maddesinde, yasal veya akdi teminat nedeniyle ödemede bulunan bankanın da şikayet hakkı olduğu hükme bağlanmıştır. 4814 sayılı Kanun ile, bankanın sorumlu olduğu miktar, altmış milyon liradan üçyüz milyon liraya yükseltilmiştir. Bankanın şikayet hakkı konusunda ortaya çıkabilecek en önemli sorun, bankanın üçyüz milyon liralık bu yasal teminatı kısmen ödemesi halinde şikayet hakkının olup olmayacağıdır. Bizim de katıldığımız görüşe göre, Çek Kanunu'nun 16b maddesindeki bu düzenlemenin ancak akdi teminat nedeniyle tam ödemede bulunan banka yönünden, yani ihtiyari olarak teminat veren banka²⁵ için getirildiği kabul edildiğinde anlamlı bir sonuca varılabilecektir (Eriş, 2003: 838). Örneğin, bankanın bir milyar liralık bir garantisi söz konusuysa ve karşılığı olmayan bir milyar liralık bir çek ibraz edilmişse, banka garanti ettiği miktarın tamamını ödemelidir. Aksi takdirde, yapılan ödeme, tam ödeme niteliğinde olmayacak ve bankanın şikayet hakkı da ortadan kalkacaktır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, söz konusu bu düzenlemenin üçyüz milyon liralık yasal teminat açısından da geçerli olduğunun kabulü muhatap banka açısından adil olmayan sonuçların doğumuna neden olabilecektir. Örneğin, üçyüz milyon liralık bir çekin muhatap bankaya ibrazında, elli milyon lira karşılığının çıktığı ve bunun da hamil tarafından alınmak istendiği varsayıldığında, geri kalan ikiyüzelli milyon lira muhatap banka tarafından yasal garanti olarak ödenecektir. Söz konusu düzenlemede öngörülen tam ödeme ile ikiyüzelli milyon liranın değil de, üçyüz milyon liranın kastedildiği kabul edildiğinde, yasal ödeme yapan muhatap bankanın şikayet hakkının olmadığı sonucuna ulaşılabilecektir (Eriş, 2003: 738).

Çek Kanunu'nun 16b maddesinin 2. fıkrasında, şikayet hakkının başlama tarihi düzenlenmiştir. Buna göre, şikayet hakkı, düzeltme hakkının kullanılması için öngörülen sürenin bittiği tarihte doğacaktır. Yani, şikayet hakkının kullanılabilmesi için, öncelikle çekin ibraz edileceği süre, daha sonra ise düzeltme hakkının kullanılabilmesi için öngörülmüş olan on günlük²⁶ süre beklenenecektir. İbrahim süresi, çekte yazılı keşide tarihine göre belirleneceğinden, çek daha önce ibraz edilse ve karşılık bulunmasa bile, şikayet hakkının kullanılabilmesi için düzeltme hakkı açısından söz konusu olan sürenin beklenmesi gerekecektir.

Sözü edilen 2. fıkrada, ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı nedeniyle, şikayet süresinin, bunların kalktığı tarihte doğacağı kabul edilmiştir. Bu fıkranın sözel düzenlenişi uyarınca kesin bir sınırlama söz konusudur. Bu nedenle, ihtiyati tedbir kararı veya ödeme yasağı haricinde kalan hususlar anılan fıkra kapsamında değerlendirilememektedir. Örneğin, Türk Ticaret Kanunu'nun 723. maddesinde öngörülen hususlar veya Cumhuriyet Başsavcılığı'na, başka bir suç nedeniyle el konulan ve ibrazı olanaksız hale gelen çekler hakkında bir düzenleme söz konusu değildir. Bu sorunların çözümlenebilmesi açısından,

anılan fıkranın genişletici yorumu elverişli biçimde düzenlenmesi gerektiği görüşüne (Eriş, 2003: 839) katılmaktayız.

Şikayet hakkı, yukarıda belirtilmiş olan olayların gerçekleşmesi ile doğmakla birlikte, bu hakkın kullanımı açısından da bir süre sınırlamasının olması kaçınılmazdır. 3167 Sayılı Kanun'da bu konu ile ilgili herhangi bir düzenleme mevcut olmadığından, şikayet hakkının son bulma zamanının tespitinde Türk Ceza Kanunu hükümlerinin uygulanması gerekmektedir. Türk Ceza Kanunu'nun 108. maddesine göre, şikayet hakkı, suçun mağdurunun suç fiili ve failini öğrendiği tarihten itibaren altı ay geçmekle son bulur. Bu süre, hak düşürücü bir süredir. Bu altı aylık sürenin başlangıcı Çek Kanunu'nda özel olarak belirtildiğinden, bu başlangıcın esas alınması gerekmektedir. Altı aylık süre geçtikten sonra karşılıksız çek keşidesi suçu nedeniyle Cumhuriyet Savcılığı'na şikayette bulunulamayacaktır.

Çek Kanunu'nun 16b maddesinin 3. fıkrasında, şikayetten vazgeçilebileceği hükmüne bağlanmıştır. Söz konusu fıkra ile, hükmün kesinleşmesinden sonra şikayetten vazgeçildiğinde de, hükmün bütün cezai sonuçlarının ortadan kalkacağı öngörülmüştür. Ceza hukukunda, şikayete bağlı suçlar bakımından aslanan, hükmün kesinleşmesinden sonra şikayetten vazgeçilmesinin mahkumiyet kararına bir etkisi olmamasıdır. Kanun koyucu, karşılıksız çıkan çek bedelinin her aşamada ödenebilmesini sağlamak amacıyla, ceza hukukundaki bu kurala bir istisna getirmiş ve hükmün kesinleşmesinden sonra da şikayetin geri alınabilmesini mümkün kılmıştır.

2.5. Görevli ve Yetkili Mahkeme–Uygulanacak Usul

3167 sayılı Kanun'un 16. maddesinde öngörülen cezanın nitelik ve miktarına göre görevli mahkeme asliye ceza mahkemesidir. Adı geçen kanunun 16. maddesinde ise yetkili mahkeme hususu düzenlenmiştir. Bu düzenleme yapılırken üç alternatif öngörülmüş ve çekin ibraz edildiği ya da keşide edildiği veya şikayetçinin yerleşim yerinin bulunduğu yer mahkemelerinden biri yetkili kılınmıştır. Bizim de katıldığımız görüşe göre, bu üç alternatifin yanısıra çek hesabının bulunduğu yer mahkemesinin de yetkili kılınması daha yerinde olurdu (Eriş, 2003: 839). Kanaatimizce, çekerle ilişkin hukuki uyuşmazlıklarda yetkili kılınmış olan çek hesabının bulunduğu yer mahkemesi bu konuda da yetkili kılınmış olsaydı, uyuşmazlığın çözümünü kolaylaştırıcı etkiye sahip olabilirdi.

3167 sayılı Kanun'a 4814 sayılı Kanun'la eklenen 16b maddesinin 4. fıkrası ile, karşılıksız çekerle ilişkin ceza davalarında Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 225. maddesinin uygulanabileceği öngörülmüştür. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 225. maddesi uyarınca, sanık, duruşma gününe açıklamalı davetiye ile çağrılacak, duruşmaya gelmese bile yokluğunda

mahkumiyet kararı verilebilecektir. Fakat bu kararın verilebilmesi için, sanığa gönderilecek celpnamede, kendisi gelmese bile duruşmanın yapılabileceği yazılmalıdır. Aksi takdirde usulsüz bir celpname söz konusu olacak ve sanık aleyhine verilen karar sırf bu nedenle bozulabilecektir. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 225. maddesi sadece, cezası para, hafif hapis veya müsadere olarak öngörülmüş olan suçlar hakkında uygulanabilir. Çek Kanunu'nun 16. maddesinde, karşılıksız çek keşidesi suçuna ilişkin olarak çek hesabı açma yasağına da hükmedileceği öngörülmüş olduğu için, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 225. maddesinin karşılıksız çek suçunda uygulanıp uygulanamayacağı sorusu gündeme gelmektedir. Fakat, Çek Kanunu'nun 16b maddesinin 4. fıkrası bu konuda özel yetki vermiş olduğu için, söz konusu maddenin uygulanacağı açıktır. Ancak, karşılıksız çek keşidesi suçunun mükerrirleri hakkında hapis cezasının uygulanacağı hallerde, sanığın yokluğunda yargılama yapılabilmesi mümkün değildir (Güngör ve Kaya, 2003: 55).

2.6. Davanın Açılmasına Engel Olan, Davayı Düşüren ve Cezayı Kaldıran Nedenler

3167 sayılı Çek Kanunu'na, 4814 sayılı Kanun'un 17. maddesiyle, 16c maddesi eklenmiştir. Karşılıksız çek keşide eden bir kişinin, çek bedelinin karşılıksız çıkan kısmını ve belirli oranda tazminatla birlikte gecikme faizini de ödemesi halinde, hakkında açılacak ceza davasını önlemesi mümkün olacaktır. Dolayısıyla, düzenlediği çek karşılıksız çıkan keşideci, ceza davası açılmadan bu durumdan kurtulabilecektir. Bu durumu hükme bağlayan 16c maddesinin 1. fıkrasının ilk bendine göre, keşideci;

- a) Kanun'un 8. maddesi uyarınca düzeltme hakkını kullanırsa,
- b) Düzeltme hakkı süresini geçirdikten sonra ve henüz dava açılmadan önce çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde oniki tazminatı ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizini öderse, hakkında ceza davası açılmayacaktır.

Kanun koyucu, karşılıksız çek keşide eden bir kişinin, ceza davasının açılması aşamasından cezanın infazı aşamasına kadar cezadan kurtulabilmesine imkan tanımıştır. Çek Kanunu'nun 16c maddesinde, bu durum üç aşamalı olarak ele alınmış ve keşideciye bu üç aşamada da cezadan kurtulma olanağı tanınmıştır. Buna göre;

- a) Dava açıldıktan sonra hüküm verilmeye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya

karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onbeş tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

b) Hüküm verildikten sonra hüküm kesinleşinceye kadar geçen süre içinde, çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kalan kısmına ait yüzde onsekiz tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde ceza davası düşer.

c) Hüküm kesinleştikten sonra çek tutarı veya karşılıksız kalan kısmı ile çek tutarına veya karşılıksız kısmına ait yüzde yirmi tazminatın ve çekin ibrazından ödeme tarihine kadar geçen süre içinde 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizinin ödenmesi halinde bütün cezai sonuçları ile birlikte hüküm ortadan kalkar.

16c maddesinin 5. fıkrasına göre, ödeme hamile veya muhatap bankaya yapılabilecektir. Fakat, ödemenin bankaya yapılmasının özellikle ispat kolaylığı bakımından uygun olacağı kanaatindeyiz. Ayrıca, ödemenin cebri icra yoluyla yapıldığı durumlarda da ceza davasının düşürülmesi gerekecektir²⁷.

2.7. Yeni Kanunun Yürürlüğünden Önce Karşılıksız Çek Keşide Etmış Olanların Durumu

4814 sayılı Kanun ile kabul edilen, 3167 sayılı Kanun'un Geçici 1. maddesine göre; bu Kanun'un yürürlüğe girdiği 08.03.2003 tarihinden önce karşılıksız çekler hakkında açılmış bulunan davalarda bu tarihten sonra yapılacak ilk duruşmada hazır bulunmayan şikayetçiye²⁸, ilk duruşmada hazır bulunması veya bir vekil ile kendini temsil ettirmesi, duruşmaya gelmediği veya vekil de göndermediği takdirde şikayetten vazgeçmiş sayılacağı hususunda davetiye çıkarılacaktır. Davetiye tebliğine veya tebliğ edilmiş sayılmasına rağmen, haklı mazereti olmaksızın üst üste iki duruşmaya gelmeyen veya vekil de göndermeyen şikayetçinin şikayetinden vazgeçmiş sayılmasına karar verilecektir. Şikayetçinin haklı bir mazeretinin bulunması halinde ise, şikayetten vazgeçtiğine yönelik bir karar verilemeyeceği hususu da söz konusu maddede hükme bağlanmıştır.

Yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere, Çek Kanunu'nun 16. maddesinde yapılan değişiklikle, karşılıksız çek keşidesi suçu için çek bedeli kadar ağır para cezası, bu suçtan mükerrirlere ise hapis cezası verileceği öngörülmüştür. Çek Kanunu'nun Geçici 1. maddesinin 2. fıkrası ile, bu değişiklik nedeniyle meydana gelen geçiş döneminde, 4814 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce işlenen karşılıksız çek keşidesi suçunun mükerrirleri hakkında hapis cezası uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır.

Geçici 1. maddenin 3. fıkrasının (a) bendine göre; hükümlü veya tutuklu bulunanların bu hallerinin hemen sona erdirilmesine ve başka suçtan hükümlü veya tutuklu olmamaları halinde tahliyelerine karar verilmesi gerekmektedir. Aynı fıkranın (b) bendine göre de, bu Kanun'un yürürlük tarihinden itibaren üç ay içinde hükümlülerin dosyalarının, mahkemece ele alınarak hükümlüler hakkındaki hapis cezasının ağır para cezasına dönüştürülmesine ve ceza davaları devam eden sanıklar hakkında talep edilmiş olan hapis cezaları yerine, ağır para cezasına karar verilmesi gerektiği öngörülmüştür.

Çek Kanunu'nun Geçici 2. maddesine göre; 4814 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce karşılıksız çek keşide eden bir kişi, şikayetten vazgeçme ve ağır para cezasına muhatap olmadan, hamilin zararını karşılayarak, dava ve cezadan kurtulabilecektir. Bunun için keşidecinin; 4814 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 08.03.2003 tarihinden sonraki üç ay içinde çek tutarını veya karşılıksız kalan kısmını yüzde on tazminatı ve 16a maddesine göre hesaplanacak gecikme faizi ile birlikte muhatap bankaya veya herhangi bir şubesine ödemesi veya düzeltme hakkını kullanmak suretiyle hamilin zararını karşılamış olması gerekmektedir. Söz konusu maddede öngörülmüş olan üç aylık sürenin adaletsiz sonuçlara neden olabileceği ve dolayısıyla da Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğu görüşüne (Dirikkan, 2002: 36; Eriş, 2003: 856) katılmaktayız. Sürenin kaçırılması halinde, söz konusu maddenin içeriğine göre, 3167 sayılı Kanun'un 16 ve ilgili maddeleri uygulanmalıdır.

SONUÇ

Avrupa Birliği'ne uyum yasaları çerçevesinde Anayasamızın 38. maddesine eklenen "hiç kimsenin yalnız sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonamayacağına" dair hükmün, Çek Kanunu'ndaki hapis cezasının kaldırılmasına neden olabilecek bir içeriğinin bulunmadığı kanaatindeyiz. Kaldı ki, bu suç için 3167 sayılı Kanun'un değişiklikten önceki halinde öngörülmüş olan hapis cezasının Anayasa'ya aykırı olmadığı hususu da Anayasa Mahkemesi'nin verdiği bir kararla kesinleşmiştir.

Karşılıksız çek keşidesi suçunun ağır para cezası yaptırımına bağlanmış olması, çek bedellerinin tahsilini daha da zorlaştırmakta ve çekte olan güveni büyük ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Anayasa'ya aykırı olmamasına rağmen, karşılıksız çek keşide etme suçu için hapis cezasının öngörülmemiş olması siyasi iradenin bir tercihidir ve bunu saygıyla karşılamak gerekir. Fakat, Anayasa'da yer bulan bu kural, yalnızca sözleşmeye aykırılık hali için öngörülmüştür. Oysa; çekin keşide edilerek hamile verilmesi, hamilin bu çeki üçüncü kişilere ciro etmesi ve nihayet çekin karşılıksız çıkması halinin, sadece

sözleşmeye aykırılık olarak kabul edilmesi yanlıştır. Ayrıca, söz konusu Anayasa hükmü, bir yükümlülüğün yerine getirilememesinden söz etmektedir ki, ödeyebilecek durumdaki bir kimsenin, borcunu ödememesi, bu hükmün içeriğiyle uyuşmamaktadır. Son olarak, çek bedelini ödeyemeyen bir kimsenin, dava sonucunda kendisi aleyhine hükmedilecek para cezasını ödemesi kanaatimizce mümkün değildir. Para cezasını ödemeyen kişi hakkında ise, Cezaların İnfazı Hakkında Kanun'un 5. maddesi uyarınca hapis cezasına hükmedilebileceğinden, yapılan değişikliğin istenilen sonucu vermesi zor görünmektedir.

Bankaların sorumlu olacağı miktarın artırılmış olması olumlu bir gelişmedir. Bu sayede, bankaları, çekle işleyecek hesap açarken daha dikkatli olmaya sevkedecek bir düzenleme yapılmıştır. Suçun failinin ve şikayet hakkına sahip olabilecek kimselerin kapsamının genişletilmiş olması da yerinde bir değişikliktir. Fakat, müracaat borçlularından biri olan avalistlere şikayet hakkının tanınmamış olması; çekin ibrazı halinde çıkan kısmi karşılığın, ağır para cezasının tayininde göz önünde bulundurulmaması; yabancı para üzerine keşide edilen çekler hakkında herhangi bir müeyyidenin öngörülmemiş olması ve son olarak da, çalışmamızda belirttiğimiz nedenlerle, mükerrerler hakkında öngörülmüş olan hapis cezasının uygulanmasının neredeyse imkansız olması, 4814 sayılı Kanun ile değişik 3167 sayılı Kanun'un önemli eksikliklerindedir.

NOTLAR

¹ TTK. 692-735.

² Resmi Gazete, 3.4.1985, S.18714.

³ Metin içinde "3167 sayılı Kanun" veya "Çek Kanunu" tabiri kullanılacaktır.

⁴ 3167 sayılı Kanun'dan önce, TBMM'nin 7.1.1929 gün ve 471 sayılı kararı gereğince, karşılıksız çek keşide etme, diğer şartları da içermesi şartıyla dolandırıcılık suçu sayılıyordu. Ancak, diğer şartların oluşması her zaman mümkün olmadığından, dolandırıcılık suçuna ilişkin hükümlerin uygulanması söz konusu olamıyordu (Domaniç, 1983:40; Karakaya, 1986:21; Karayalçın, 1970:282).

⁵ 3.10.2001 tarih ve 4709 sayılı Kanun'la, Anayasa'nın 38. maddesine "Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz" hükmü eklenmiştir (Resmi Gazete, 17.10.2001, S. 24556 mükerrer).

⁶ Resmi Gazete, 8.3.2003, S.25042.

⁷ 3167 sayılı Kanun'la ilgili olarak açılan ceza davası sayısı, 1986 yılında 10644 iken; bu sayı 1990 yılında 134611'e, 1999 yılında 320320'ye ulaşmıştır. 3167 sayılı Kanun'dan dolayı açılan davaların toplam ceza davaları içerisindeki oranı ise 1985 yılında % 0,6 iken, bu oran 1999 yılında % 18,4 seviyesine yükselmiştir. Bkz. Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/433);

Genel Gerekçe, TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 22, Yasama Yılı:1, S.:58 ; (Yücel, 2002: 39-53).

⁸ Bu düzenleme ilk olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 numaralı Protokol'ün 1. maddesinde belirtilmiştir. Bu Protokol, 19.10.1992 tarihinde Türkiye adına imzalanmış ve 9.6.1994 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca onaylanarak iç hukuk hükmü haline gelmiştir. Anayasa'da yapılan söz konusu değişiklik de bu düzenleme anayasal hüküm düzeyine getirilmiştir. Bu kuralın, anayasal düzeye çıkarılmaması halinde bile öncelikle uygulanması gerektiğini savunan görüşler de mevcuttur (Akıllıoğlu, 2001:5; Gündüz, 2002:110).

⁹ Bu ilkeyle ilgili geniş açıklama için bkz. (Sancar, 2002:22-23).

¹⁰ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 23.10.2001, E.2001/12536, K.2001/22808 (naklen; Feyzioğlu, 2001:80).

¹¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 20.10.2001, E.2001/10-249, K.2001/257 (Yargıtay Kararları Dergisi 2002, C.28, S.1, s.115-120).

¹² Gündüz'e göre, çek, sözleşmeden dolayı düzenleniyorsa Anayasa'ya aykırılık söz konusu olacaktır. Sözleşme haricindeki bir yükümlülüğün dolaylı çek düzenlenmesi ise Anayasa'ya aykırı değildir (Gündüz, 2002:118).

¹³ Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararına göre, "...Türk Ticaret Kanunu'nda kambiyo senetleri arasında düzenlenen çek, temel ilişkide bir sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak, kambiyo hukukuna özgü borç doğuran özel bir havaledir. Hatır senetlerinde olduğu gibi, taraflar arasında herhangi bir sözleşme ilişkisinin bulunmadığı veya temelde yer alan sözleşmenin geçersiz olduğu durumlarda çek, başlı başına borç kaynağı biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca, haksız fiil veya sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan bir borç için dahi çek keşide edilebilmektedir. Çeki elinde bulunduran hamil, keşideci ile lehdar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan bir alacağı değil, doğrudan doğruya çekten doğan bir hakkı iktisap etmektedir. O halde, çek ilişkisi bizzat sözleşme olmadığı gibi, çekin temelinde her zaman bir sözleşme bulunması da zorunlu değildir. Temelde bir sözleşme ilişkisinin bulunduğu durumlarda ise, çekte bu ilişkiden bağımsız ve sözleşme olarak nitelendirilemeyecek bir kambiyo taahhüdü söz konusudur... Bu nedenlerle kural, Anayasa'nın 38. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı değildir..." (Resmi Gazete 26.04.2003, 25090).

¹⁴ "Eski çek defteri" ile kastedilen, Merkez Bankası'nın yayımladığı tebliği izleyen üçüncü ayın sonuna kadar bankaların müşterilerine verdiği çek defterleridir. Merkez Bankası'nın yayımladığı "Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun'a İlişkin Tebliğ" için bkz. Resmi Gazete, 9.4.2003, S. 25074.

¹⁵ Hükümet Tasarısı'nın karşılıksız çekle ilgili hükmünde sadece "keşide gününe göre ibraz süresi içinde ibraz edilen ve yeterli karşılığı bulunmayan" çekler ele alınarak düzenleme yapılmış ve böylece ileri tarihli çekler, karşılıksız çek kapsamı dışında bırakılmıştı. Sonradan Adalet Komisyonu tarafından "keşide gününe göre ibraz süresi içinde" ibaresine açıklık getirmek amacıyla "üzerinde yazılı keşide tarihinden önce veya ibraz süresi içinde" şeklinde bir değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklik, ileri keşide tarihli çekleri eskiden de olduğu gibi karşılıksız çek niteliğinde değerlendirmek imkanı doğmuştur (Arkan, 2003:5).

- ¹⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2.3.1992, E.1992/7-28, K.1992/51 sayılı kararına göre, "...Bu suç, çekin bankaya ibrazı ile oluşur (naklen; Feyzioğlu, 2001:23).
- ¹⁷ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 22.5.1995, E.3931/K.4351 (naklen; Eriş, 2003:807).
- ¹⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 9.10.1989, E.1989/7-213, K.1989/280 sayılı kararında, "Çek Yasası, objektif sorumluluk esasını benimsemiş ve soyut karşılıksız çek keşidesiyle, bu eylemin iradi olması koşulu ile suçun oluşacağını" öngörmüştür (naklen; Feyzioğlu, 2001:23).
- ¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 1985, C.13, S.236, s.3.
- ²⁰ Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 17.1.1992, E.1992/3, K.1992/6 sayılı kararına göre, "... çek vekil aracılığıyla düzenlenmiş ve karşılığı çıkmamışsa, çek karşılığını bankada bulundurmeyen asil değil, vekil sorumlu olur" (naklen; Eriş, 2003:794).
- ²¹ Biz de, cezaların şahsiliği prensibi uyarınca tüzel kişilerin cezai sorumluluğunun olamayacağı yönündeki görüşe katılmaktayız (Özen, 2003:177; Dirikkan, 2002:23).
- ²² Bu sınırlama, kanaatimizce de yanlıştır. Çünkü, bu sınırlama nedeniyle, çek alacaklıları, çekleri en çok bu miktar üzerinden yazdıracaklardır. Yani, bu sınırlama, borcun bölünerek birden fazla çek yazılması sonucunu doğuracaktır (Eriş, 2003:790).
- ²³ Çek Kanunu'nda yapılan değişiklikten önce böyle bir düzenleme mevcut değildi ve Yargıtay, bir borç için birden fazla çek keşide edilmesi halini, tek bir suç olarak kabul ediyordu. Bu yöndeki karar için bkz. Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 11.10.1999, E.10504/K.11386 (naklen; Eriş, 2003:826).
- ²⁴ Cirantaya tanınan şikayet hakkı, "çeki elinde bulundurması koşuluna" bağlanmıştır. Hamilin kısmi ödemeyi kabul ettiği durumlarda çekin aslı bankada kalacak ve cirantaya başvuru çekin onaylı fotokopisi ile yapılacaktır. Çek Kanunu'nun 16b maddesinin 1.fıkrası aynen uygulandığı takdirde, ödemeyi yapan cirantaya şikayet hakkı tanınmamış olacaktır. Kanaatimizce, bu hüküm geniş yorumlanmalı ve elinde onaylı fotokopiyi bulunduran cirantaya da şikayet hakkı tanınmalıdır.
- ²⁵ Bu akdi teminat, garantili çeklerde olabileceği gibi, teyitli çeklerde ve hatta bir işin teminatı olarak verilen çeklerde de söz konusu olabilir (Eriş, 2003:838).
- ²⁶ Hamilin, 4814 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önce, düzeltme hakkını; ihtar mektubunu aldığı veya almış sayıldığı tarihten itibaren yedi "işgünü" içinde kullanması gerekiyordu.
- ²⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 7.11.1994, E.1994/10-218, K.1994/265 (naklen; Eriş, 2003:850).
- ²⁸ Maddede geçen "şikayetçi" sözcüğünün aynı zamanda "müdahil"i de kapsadığı görüşüne (Güngör ve Kaya, 2003:285; Eriş, 2003:853) katılmaktayız.

KAYNAKÇA

- Akılhoğlu, T. (2001), "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek 4 No'lu Protokol 1. Maddeye Göre 'Borç İçin Hapis Yasağı' Kuralı", *AİHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, Ankara, 3-12.

- Arkan, S. (2003), “3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun’da Yapılan Değişiklikler”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 22(1), 5-22.
- Bozer, A. (2001), *AIHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, Ankara, 63.
- Can, H. ve S. Güner, (1999), *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çeker, M. (2002), “Çek ve Yeni Kanun Tasarısı”, [http:// www.turkhukusitesi.com](http://www.turkhukusitesi.com) .
- Dirikkan, H. (2002), “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun İle İcra ve İflas Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Taslağı Eleştirisi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-37.
- Domanıç, H. (2002), *Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu*, Ankara, 157.
- Domanıç, H. (1983), *Karşılıksız Çek*, İstanbul: Arpaz Matbaacılık.
- Donay, S. (1986), *Son Değişiklikler Açısından Çek*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Dönmezer, S. (2001), *AIHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, Ankara, 65.
- Dönmezer, S. (2002), “Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Hakkındaki Ön Tasarımın Açıklanması ve Değerlendirilmesi”, *Çek Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 119-130.
- Eriş, G. (2003), *Uygulamalı Çek Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Ersoy, Y. (2002), *Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu*, Ankara, 74-75.
- Feyzioğlu, M. (2001), “Sözleşmeden Kaynaklanan Yükümlülükler Nedeniyle Hürriyetin Kısıtlanması”, *AIHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, Ankara, 3-12.
- Göle, C. (2001), *AIHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, Ankara, 69.
- Göle, C. (1989), *Çek Hukuku*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

- Gündüz, A. (2002), “Karşılıksız Çek Suçları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne Ek 4 No’lu Protokol’ün 1. Maddesi ve Anayasa’nın Yeni Hükümü”, *Çek Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 109-118.
- Güngör, Ş. ve M. Kaya, (2003), *Çek Suçları*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Kalpüstüz, T. (2002), *Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu*, Ankara, 59.
- Karakaya, S. (1986), *En Son Değişikliklerle Karşılıksız Çek ve Uygulaması*, Ankara: Hukukçular Birliği Vakfı Yayınları, Yayın No. 1.
- Karayalçın, Y. (2001), *AİHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, Ankara, 48.
- Karayalçın, Y. (1970), *Ticaret Hukuku, III. Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Kınacıoğlu, N. (1993), *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara.
- Malkoç, İ. ve M. Güler (1990), *Çek Yasası ve Senetlerle İşlenen Suçlar*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Özen, M. (2003), “Türk Ceza Kanunu Tasarısı’nın Tüzel Kişilerin Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerine Bir Bakış”, *Yargıtay Dergisi*, 29(1-2), 155-177.
- Özgen, E. (1989), “3167 Sayılı Yasa’nın Uygulamasında Ceza Hukuku Açısından Ortaya Çıkan Sorunlar ve Öneriler”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 15(2), 61-70.
- Öztan, F. (2000), *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Poroy, R. ve Tekinalp, Ü. (1995), *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Pulaşlı, H. (1997), *Kıymetli Evrak Hukuku*, Konya.
- Reisoğlu, S. (2002), *Çek Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 133-134.
- Reisoğlu, S. (1985), *Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Çek*, Ankara: Evrim Yayınları.
- Sancar, T. (2002), “Ekonomik Suç Gerçekliği Karşısında Ekonomik Suça Ekonomik Ceza Söylemi”, *Çekler Hakkındaki 3167 Sayılı Kanunla İlgili Adalet Bakanlığı Taslağı ve Karşı Görüşler Sempozyumu*, Ankara, 3-24.

- Selçuk, S. (1993), *Çek Suçları*, Ankara: Hatipoğlu Yayınları.
- Tekil, F. (1980), *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul.
- Tekinalp, Ü. (2001), *AİHS ve Anayasa m.38 f.8 Açısından Ödenmeyen Para Borçlarında Yaptırımlar Sempozyumu*, Ankara, 58-59.
- Toroslu, N. (1998), *Ceza Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Toroslu, N. (2001), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Türk, H.S. (2002), *Çek Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 27 ve 32.
- Yenidünya, A.C. (2003), *Açıklamalı, Gerekçeli ve Karşılaştırmalı Yeni Çek Kanunu*, İstanbul: Legal Yayınları.
- Yücel, M.T. (2002), “Çek Suçları Kriminolojisi”, *Çek Hukukunun Güncel Sorunları Sempozyumu*, İstanbul, 39-53.